

2005-04-27

LS 0209-0379

LS 0310-2606

Landstingsstyrelsen

Motion 2002:11 av Lena-Maj Anding m fl (mp) om policy för exponering av elektriska fält samt motion 2003:65 av Mikael Freimuth (m) om förbättrad vård för elöverkänsliga

Föredragande landstingsråd: Bengt Cedrenius

ÄRENDET

Motionärerna föreslår ökad kunskap inom landstinget vad gäller elektronmagnetiska fält och dess verkningar för hälsan samt åtgärder för förbättrad tillgänglighet för elöverkänsliga inom landstingets verksamhetsområden liksom ett förbättrat omhändertagande inom hälso- och sjukvården.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Landstingsrådsberedningen föreslår landstingsstyrelsen föreslå landstingsfullmäktige besluta

att ge landstingsstyrelsen i uppdrag att ta fram en policy för Stockholms läns landsting för området elektromagnetisk strålning/elektromagnetiska fält

att ge AB Storstockholms Lokaltrafik och färdtjänstnämnden i uppdrag att undersöka samt vidta lämpliga åtgärder som förbättrar elöverkänsligas möjligheter att använda kollektiva transportmedel och färdtjänst

att ge hälso- och sjukvårdsutskottet i uppdrag att erbjuda vård i anpassade lokaler och vid behov hembesök samt samverka med kommunerna vid behov av evakueringsboende vid utredning och rehabilitering

Bilagor

Enligt bilageförteckning

2005-04-27

LS 0209-0379

LS 0310-2606

att motionerna därmed skall anses besvarade.

Handikappolitik handlar om allas rätt att vara medborgare. Personer med funktionshinder skall kunna leva ett självständigt och bra liv med samma rättigheter, möjligheter, ansvar och skyldigheter som andra människor i samhället. Landstinget har skyldighet att se till att länets invånare får god hälso- och sjukvård på lika villkor och att invånarna också har en bra och välfungerande kollektivtrafik.

En funktionsnedsättning blir ett handikapp först när individen möter brister i miljön eller verksamheten. När bristerna åtgärdas kan handikappet minska eller försvinna. Om en människas funktionsnedsättning leder till hinder och handikapp beror till stor del på hur omgivningen fungerar både i fysisk och psykosocial bemärkelse. En svår funktionsnedsättning hos en person kan med välfungerande miljö och bra bemötande skapa ett mindre handikapp än för en person med lättare funktionsnedsättning som möts av en dåligt fungerande omgivning. Därför har politiska beslut på alla nivåer och även medmänniskors inställningar, attityder och handlande stor betydelse för om människors funktionsnedsättningar ska leda till handikapp eller inte.

Sveriges riksdag och regering har ställt sig bakom standardreglerna som antogs av FN:s generalförsamling 1993. Dessa regler innebär ett moraliskt och politiskt åtagande att anpassa samhället till människor med funktionsnedsättning.

Elöverkänslighet är ett etablerat funktionshinder och Elöverkänsligas förening i Stockholms län är ett av medlemsförbunden i HSO (Handikappföreningarnas samarbetsorgan). Detta innebär att trots att man inom ramen för det vetenskapliga paradigmet ännu inte fullt ut kan förklara "fenomenet" elöverkänslighet så ska den som är elöverkänslig erhålla både ett respektfullt bemötande och stöd för åtgärder som minskar funktionshindret.

Förekomsten av elöverkänslighet var enligt Socialstyrelsens nationella miljöhälsoenkät 2001 drygt 3 procent. En folkhälsoenkät i Skåne visade ungefär samtidigt 9 procent. Enligt aktuell uppgift från Elöverkänsligas förening i Stockholms län är den sannolika förekomsten för närvarande 5 procent.

Motionerna har varit föremål för en bred remisshantering. Remissyttrandena ger en samstämmig bild av behovet av ökad kunskap och åtgärder inom området. Yttrandena ger stöd för framtagande av en policy för de olika frågeställningar som finns när det gäller exponering för elektromagnetisk strålning/elektromagnetiska fält. I yttrandena från färdtjänstnämnden och Stockholms lokaltrafik AB framgår att frågan om tillgänglighet är angelägen och att en beredskap finns att utreda vilka åtgärder som kan vidtas för att förbättra situationen för dem som är elöverkänsliga. Vad avser hälso- och sjukvården ges förslag på olika hand-

2005-04-27

LS 0209-0379

LS 0310-2606

lingsmöjligheter för ökad tillgänglighet i landstingsdirektörens tjänsteutlåtande. Behov av så kallat evakueringsboende under utredningsskedet påtalas i yttrandet från Elöverkänsligas förening. De behandlingsmetoder som prövats har inte visat sig vara tillräckligt effektiva. Det som visat sig ha effekt är en individuellt anpassad el-miljö. Detta kommer att belysas närmare inom ramen för policyarbetet.

Bemötandet av patienten/brukaren med elöverkänslighet handlar i grunden om vilka attityder som vårdgivaren har till individen och om vilka kunskaper som finns inom området. Det kan idag konstateras att här finns brister i landstingets verksamhet som behöver åtgärdas. Utbildningsinsatser behöver genomföras. Detta kan också med fördel ske i anslutning till arbetet med en policy för dessa frågor.

Ingela Nylund Watz

Bengt Cedrenius

Anders Lönn

2005-04-27

LS 0209-0379

LS 0310-2606

ÄRENDET OCH DESS BEREDNING

Lena-Maj Anding m fl (mp) har i en motion (bilaga), väckt den 10 september 2002, föreslagit landstingsstyrelsen föreslå landstingsfullmäktige att ta fram en policy för elmiljön i Stockholms läns landsting enligt motionens intentioner, att verka för att kunskapen om elöverkänslighet ökar hos lanstingets personal, att se till att landstinget kan ge råd om hjälpmedel och närmiljö även till elöverkänsliga.

Mikael Freimuth (m) har i en motion (bilaga), väckt den 7 oktober 2003 föreslagit landstingsstyrelsen föreslå landstingsfullmäktige besluta att uppdra åt landstingsstyrelsen att föreslå hur arbetet kring elöverkänslighet kan förbättras och intensifieras inom länet, att brett inventera effektiva behandlingsformer för patientgruppen elöverkänsliga i syfte att systematisera en verksam behandlingskedja från vårdcentral till grupp- och specialistbehandling, att utreda och föreslå hur omhändertagandet av elöverkänsliga patienter skall förbättras inom sjukvården i länet, att utreda förutsättningarna för och tillse att länets sjukhus har möjlighet att ta emot elöverkänsliga som är akut sjuka i en elsanerad miljö och vid behov vårda patientgruppen i elfria rum.

Yttranden har inhämtats från länshandikapprådet, färdtjänstnämnden, kulturnämnden, patientnämnden, regionplane- och trafiknämnden, Södra länets sjukvårdsområde, Danderyds sjukhus, Norrtälje sjukhus, Södersjukhuset, Södertälje sjukhus, Folk tandvården Stockholms län AB, Locum AB, AB Storstockholms Lokaltrafik, Elöverkänsligas förening, Statens Folkhälsoinstitut, Socialstyrelsen, Socialtjänstnämnden i Stockholms stad och Statens Strålskyddsinstitut. Karolinska universitetssjukhuset, Kommunförbundet i Stockholms län, Naturvårdsverket, Svenska Naturskyddsföreningen, Waxholms Ångfartygs AB har avstått från att yttra sig. Funktionshinderombudsmannen i Stockholms stad instämmer i yttrandet från Socialtjänstnämnden i Stockholms stad.

Utskottsbehandling

Hälsa- och sjukvårdsutskottet har föreslagit landstingsstyrelsen besluta att avge yttrande enligt landstingsdirektörens tjänsteutlåtande den 30 september 2004 (bilaga).

Länshandikapprådets kanslis tjänsteutlåtande den 18 oktober 2004 (bilaga).

Färdtjänstnämnden har den 26 oktober 2004 avgett yttrande i enlighet med förvaltningens förslag (bilaga).

S-, v-, och mp-ledamöterna antecknade följande särskilda uttalande.

2005-04-27

LS 0209-0379

LS 0310-2606

"Elöverkänslighet är ett etablerat funktionshinder och elöverkänsligas riksförbund är ett av de 39 medlemsförbunden i HSO. Detta innebär att man trots att man inom ramen för det vetenskapliga paradigmet ännu inte fullt ut kan förklara 'fenomenet' elöverkänslighet och trots att forskarsamhället är kluvet i frågan så ska den elöverkänslige erhålla både ett respektfullt bemötande och stöd för åtgärder som minskar funktionshindret.

Ur landstingets perspektiv innebär detta att den elöverkänslige bl.a. ska ha samma rätt till färdtjänst, hälso- och sjukvård, rehabilitering, habilitering mm som alla andra människor i samhället.

Det är önskvärt att färdtjänstförvaltningen ser över vilka möjligheter som finns angående hur färdtjänstfordonen kan anpassas när en elöverkänslig resenär har behov av en elsanerad miljö, t.ex. avstängning av viss elektronisk utrustning. Hur mycket skulle det kosta? Är det möjligt/rimligt?"

Kulturnämnden har den 21 september 2004, enligt förvaltningens förslag, avgett följande yttrande.

"Kulturnämnden ser det som angeläget att landstinget som sjukvårdsansvarig myndighet i länet bevakar och bedriver forskning kring risker med elöverkänslighet; landstinget bör också föregå med förebyggande åtgärder kring elintensiv miljö. Det är därför lämpligt att landstinget bli tar fram en policy inom detta område.

Kulturnämnden tillstyrker i sin helhet motionärernas förslag."

Fp- och kd-ledamöterna lämnade förvaltningens förslag till beslut utan eget ställningstagande.

Kulturförvaltningens tjänsteutlåtande 25 augusti 2004 bifogas (bilaga).

Patientnämnden har den 19 oktober 2004, enligt förvaltningens förslag, avgett följande yttrande.

"Förvaltningen instämmer i förslaget att landstinget ska utarbeta en policy för hur elöverkänslighet ska hanteras och instämmer också i förslaget att såväl kontors- som sjukhusmiljö bör kartläggas i fråga om elpåverkan. Patientnämndens förvaltning anser det också angeläget att länets sjukhus har möjlighet att ta emot elöverkänsliga patienter för vård i en elsanerad miljö och att öka personalens kunskaper om elöverkänslighet.

2005-04-27

LS 0209-0379

LS 0310-2606

Patientnämndens verksamhet bedrivs i en elintensiv miljö. För att motverka en del negativa effekter har t.ex. alla skärmar på datorerna bytts ut till lågstrålande skärmar."

Regionplane- och trafiknämnden har den 7 september 2004 avgett yttrande enligt kontorets förslag (bilaga).

Regionplane- och trafikkontorets tjänsteutlåtande den 25 augusti 2004 bifogas (bilaga).

Stockholms läns sjukvårdsområde har den 21 september 2004 avgett yttrande (bilaga).

Danderyds sjukhus AB har den 26 augusti 2004 avgett yttrande (bilaga).

Norrtälje sjukhus AB har den 11 maj 2004 avgett följande yttrande.

"Norrtälje sjukhus invigdes i februari 1996. Det byggdes för att klara högt ställda miljökrav. Det är godkänt för att bedriva sjukvård i lokalerna och är miljöcertifierat. Det nybyggda sjukhuset har transformatorstation utanför byggnaden. Ställverket inom byggnaden är klätt med aluminium för att minska elektromagnetisk strålning. Alla ledningar är jordade och avskärmade. Röntgenavdelningen har lokaler anpassade för verksamheten och mätningar har utförts.

Verksamheten är inom många områden högteknologisk med många källor som alstrar elektromagnetisk strålning. Inköp sker i samråd med medicinteknisk avdelning där miljöaspekter inklusive energiåtgång och elektromagnetisk strålning ägnas uppmärksamhet.

Som ett led i arbetsmiljöarbetet med att minska hälsoriskerna har inom detta område (elektromagnetisk strålning) en policy utarbetats vid inköp av bildskärmar, där endast energisnåla, lågstrålande skärmar inköps. På sikt skall alla arbetsplatser ha platta skärmar.

Verksamheten är sådan att en miljö fri från elektromagnetisk strålning för närvarande inte kan erbjudas. Problemet som sådant är enligt vår bedömning, med de källor vi har tillgång till, av mycket liten, närmast obetydlig omfattning. Behovet av information och andra aktiva åtgärder är därför i jämförelse med andra problem lågprioriterat."

Södersjukhuset har 8 november 2004 avgett yttrande (bilaga).

2005-04-27

LS 0209-0379
LS 0310-2606

Södertälje sjukhus har den 14 oktober 2004 avgett yttrande (bilaga).

Folk tandvården Stockholms län AB har den 15 oktober 2004 avgett följande yttrande.

”Inom Folk tandvården finns ingen specifik kunskap inom området elöverkänslighet. De patienter som kommer i kontakt med tandvården är de som sätter sina besvär i samband med amalgamfyllningar. Patientgruppen kommer oftast via remiss till sjukhustandvården där samarbetet med hälso- och sjukvården är som störst.

Patientgruppen behandlas enligt SOSFS 1998:3, 'Socialstyrelsens allmänna råd om bemötande av patienter som relaterar sina besvär till amalgam och elektricitet', där allmänläkaren har en stor del i utredningen.

När patienten kommer till tandvården bemöts denne med respekt, teamet lyssnar noga och tillsammans med patient och allmänläkare görs en behandlingsplan. Ofta har patienten träffat flera vårdgivare innan och det kan även behöva ytterligare kompetens innan en odontologisk behandlingsplan kan fastställas. I de fall behandlingsplanen blir att byta ut amalgamfyllningarna får patienten hjälp med att pröva om det finns möjlighet till ekonomisk ersättning för detta.

Folk tandvårdens lokaler anpassade för olika handikapp, men särskilda elsanerade lokaler förekommer inte.

Mätningar av elektromagnetiska fält eller vagabonderande strömmar har inte utförts i Folk tandvårdens lokaler. Informationsaktiviteter i ämnet är för närvarande inte inplanerade.”

Locum AB har den 18 oktober 2004 avgett yttrande (bilaga).

AB Storstockholms Lokaltrafik har den 20 december 2004 avgett yttrande enligt SL-förvaltningens förslag (bilaga).

S-, v-, och mp-ledamöterna antecknade följande särskilda uttalande.

”Elöverkänslighet är ett etablerat funktionshinder och elöverkänsligas förening i Stockholms län är ett av de 39 medlemsförbunden i HSO. Detta innebär att man trots att man inom ramen för det vetenskapliga paradigmet ännu inte fullt ut kan förklara 'fenomenet' elöverkänslighet så ska den elöverkänslige erhålla både ett respektfullt bemötande och stöd för åtgärder som minskar funktionshindret.

Ur landstingets perspektiv innebär detta att den elöverkänslige bl.a. ska ha samma rätt till färdtjänst, hälso- och sjukvård, rehabilitering, habilitering mm som alla andra människor i

2005-04-27

LS 0209-0379

LS 0310-2606

samhället. I landstingets budget för 2005 framgår det tydligt att för att öka de funktionshindrades möjligheter att på olika områden aktivt delta i samhället ska den allmänna kollektivtrafiken bli mer tillgänglig. Det innebär bl.a. att landstinget så långt det är möjligt skall underlätta för den som är elöverkänslig att kunna resa med buss, lokaltåg och tunnelbana.

Frågan kompliceras av en rad motstridiga behov och av redan befintliga installationer, teknisk utrustning mm men vi anser att tillgänglighetsfrågan är så viktig att SL ska starta ett utvecklings- och utredningsarbete för att undersöka vilka åtgärder som kan vidtas för att minska exponeringen för elektromagnetisk strålning samt elektriska och magnetiska fält i syfte att förbättra situationen för de resenärer som är elöverkänsliga. Ett sådant arbete skall ske i nära samverkan med brukarorganisationerna.

Vi stödjer att ett policyarbete, inom landstingets alla verksamheter när det gäller exponering för elektromagnetiskstrålning och elektriska och magnetiska fält, ska genomföras."

Elöverkänsligas förening i Stockholms län har den 23 augusti 2004 avgett yttrande (bilaga).

Statens Folkhälsoinstitut har den 30 juni 2004 avgett yttrande (bilaga).

Socialstyrelsen har den 7 september 2004 avgett yttrande (bilaga).

Socialtjänstnämnden i Stockholms stad har den 24 augusti 2004, enligt förvaltningens förslag, avgett yttrande (bilaga).

Statens Strålskyddsinstitut har den 10 augusti 2004 avgett yttrande (bilaga).

Landstingsrådsberedningen behandlade ärendet den 27 april 2005.

2005-04-27

LS 0209-0379

LS 0310-2606

Bilageförteckning

Motion av Lena-Maj Anding m.fl. (mp)	2002-09-10
Motion av Mikael Freimuth (m)	2003-10-07
Landstingsdirektörens tjänsteutlåtande	2004-09-30
Länshandikapprådets kanslis tjänsteutlåtande	2004-10-18
Färdtjänstförvaltningens tjänsteutlåtande	2004-10-01
Kulturförvaltningens tjänsteutlåtande	2004-08-25
Regionplane- och trafiknämndens yttrande	2004-09-07
Regionplane- och trafikkontorets tjänsteutlåtande	2004-08-
25	
Stockholms läns sjukvårdsområde	2004-09-21
Danderyds sjukhus	2004-08-26
Södersjukhuset	2004-11-08
Södertälje sjukhus	2004-10-
14	
Locum AB:s yttrande	2004-10-18
SL-förvaltningens tjänsteutlåtande	2004-12-10
Elöverkänsligas förening i Stockholms län	2004-08-23
Statens folkhälsoinstitut	2004-06-30
Socialstyrelsen	2004-07-09
Socialtjänstförvaltningens i Stockholms stads tjänsteutlåtande	2004-08-10
Statens Strålskyddsinstitut	2004-08-10